

שבת

בשבתו

פרשת ויגש

תשע"ב

ה' בטבת 31/12/11

השנה העשרים ושמונה

עלון תורני לכבוד שבת קודש

קבלת שבת

חורבן שלישי לא יהיה!

הרב מרדכי גרינברג ראש ישיבת 'כרם ביבנה'

אפיזודה חולפת והיא לא תחזיק מעמד. החשש הזה כבר היה בתקופת מלחמת העולם, כשהגרמנים התקרבו מסיני לארץ ישראל, ואפילו הבריטים שקלו לפנות חייליהם מארץ ישראל.

הרב הרצוג שהה בארה"ב, וכשהציעו לו להישאר שם, ענה: תודיעו ללונדון את דעתי הברורה, שאין שום מקום לפחד, כי נצחון הנאצים במזרח התיכון פירושו חורבן שלישי של הישוב בארצנו הקדושה, וחורבן שלישי לא יהיה.

וכשחזר לארץ פרסם כרוז ובו נאמר: "אני קובע בכל חומר האחריות המוטלת עלי בשעה זו, ומצהיר ברבים כי צר ואויב לא יבוא בשערי ארץ ישראל, **מקובלים אנו שאחר שני החורבנות - חורבן שלישי לא יהיה**, ואני אומר זאת מתוך אמונה שלמה".

וכן אמר הרב חרל"פ זצ"ל: "הדבר ברור כשמש בצהרים שחורבן שלישי לא יהיה ומדינת ישראל שקמה לתחיה לא תמוט לעולם ועד".

שאלתי את הרב נריה זצ"ל על מה הסתמך, וסיפר לי שד"ר יעקב הרצוג אמר שאביו הצביע על המדרש: "ואני כאשר שכולתי שכלת" - כאשר שכלתי בבית ראשון אשכל בבית שני, ויותר לא אשכל עוד" (בראשית רבה צג,ג).

"אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, אנכי ארד עמך... ואנכי אעלך גם עלה". יעקב חשש שמא ישקע זרעו בחמישים שערי טומאת מצרים. והקב"ה הבטיחו "אנכי אעלך גם עלה". ההבטחה "כי **לגוי גדול** אשימך שם". רומזת להבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם "ואעשך **לגוי גדול**... ונברכו בך כל משפחות האדמה". ומהו גוי גדול? אין הכוונה לגדול בכמות, אלא כמ"ש בס' דברים "ומי **גוי גדול** אשר לו אלקים קרובים אליו, ומי **גוי גדול** אשר לו חוקים ומשפטים וכו'". קרבת א-להים ושמירת המצוות היא גדלותם של ישראל.

חז"ל אמרו ששיתף הקב"ה שמו **בישראל**, משל למלך שהיה לו פלטרין גדול ומפתח קטן. חשש שהמפתח יאבד ועשה לו סימן. כך ישראל עלולים להאבד בין האומות, שיתף שמו בהם. ישראל הם המפתח של רבש"ע ובעזרתם הוא נכנס לפלטרין, בלי ישראל אינו יכול להתגלות בעולם. ועל זה אמר יהושע במפלת העי: "ומה תעשה לשמך הגדול", שהוא משותף בנו. וכמו שכתב הרמב"ן שיש בזה סוד, ששכינה בישראל היא צורך גבוה, ואם חלילה נאבד מן העולם "כל כוונת הבריהא בטלה", ולכן מבטיח הקב"ה ליעקב "כי **לגוי גדול** אשימך שם", שהרי ההבטחה "ואעשך **לגוי גדול**" חייבת להתממש.

גם היום, ישנם הסבורים שמדינת ישראל היא

! כיצד מקרבים ליהדות: בשיחות עומק או במבצעים? ! לקראת יום הקדיש הכללי: איפה היה א-לוהים בשואה? !

עמ' 2

עמ' 8

יפוצו מעיינותיך

המעשה הוא העיקר

אינני יודע כמה אנשים השתכנעו מההצעה שהועלתה במדור זה בשבת שלפני חנוכה, לצאת ולהדליק נרות חנוכה עם אחינו בית ישראל; אני לפחות השתכנעתי... עזבתי את העיסוקים, וביחד עם חבר טוב יצאנו לבניינים בעיר חולון.

כל ההתחלות קשות. בתחילת ההתרוצצות, רבים כלל לא פתחו בפנינו את הדלתות, ואלו שפתחו – הראו לנו את החנוכייה בגאווה. אבל בהמשך הערב העסק התחיל לזוז ומחר: הדלקנו עם אלמן מבוגר ששמח מאוד לזכות במצווה, ומיד אחריו עם משפחה במצב מיוחד; אבי המשפחה היה חולה ועצבני, אשתו מאוד רצתה אבל חששה מתגובתו וכששכנענו אותו הוא הדליקובכהמהתרגשות. אחר כך רקדנו בביתו וישבנו לומר דבר תורה. אחר כך הגענו למשפחה נוספת ועוד ועוד.

היו גם כמה שהתביישו לומר שאין בבית חנוכייה ולא רצו להיראות כנוזקים שבאים להדליק איתם, על אלו לא לחצנו. פשוט נתנו להם חנוכייה ונרות במתנה עם תזכורת כמה נרות מדליקים באותו לילה, ונעלמנו. מהחיוך כבר הבנו שעוד בית הולך להיות מואר בדקות הקרובות.

להרגיש את עצם הדבר

"המעשה הוא העיקר" (עפ"י אבות א, יז) – כשיהודי עושה מצווה, כל הדיבורים שלך לפני זה או אחרי זה מחווירים לעומתה. אם תתמקד בשכנועים והסברים יגברו הסיכויים שהיהודי שמולך לא ישתכנע, בוודאי לא כשאתה מפתיע אותו בפתח ביתו. אבל אם תדבר איתו בשפת "המעשה הוא העיקר" הוא יעשה מעשה ואז השכנוע יהיה כבר הרבה יותר קל, מכיוון שהמעשה פותח את הלב ו"מצווה גוררת מצווה".

"היו מכבדים את המצוות שהן שלוח" (תנחומא ויגש, ו). המצווה היא השליח של הקב"ה ו"שלוחו – כמותו", ומכיוון שבמצוות נמצא הקדוש ברוך הוא בעצמו, תן לו לדבר עם היהודי, אל תפריע! לכל היותר תנסה להוסיף

קצת נופך, עידוד וחיזוק, אבל לרגע אל תחשוב שדברייך הם העיקר – כי המעשה הוא העיקר.

המעשה הזה יכול להיות הדלקת נרות חנוכה, הנחת תפילין וכל מצווה אחרת, וכמובן – לימוד תורה. לא שיחה על התורה, אלא לימוד התורה עצמה, לקיים מצוות לימוד תורה, תורה שבכתב או משהו מחז"ל. שמור את השיחות להמשך הדרך, חשוף את היהודי לדבר עצמו – להשם יתברך, שהדרך היחידה לתפוס בו היא בתורה ובמצוות שלו: "לית מחשבה תפיסא ביה [בו – בקב"ה עצמו] כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצוותיה – אז היא תפיסא" (תניא פרק ד').

המשיפיע - מושפיע!

ועוד דבר: ההשפעה על הזולת דורשת ממך קצת וויתור על זמך, אולי אפילו קצת אי נעימות, אבל ללא ספק הרווח העצום הוא גם שלך, ולא רק של היהודי שאליו הגעת. מי מאיתנו לא מחכה לקירוב מה' ? כולנו צריכים את עזרתו על כל צעד ושעל, כשאתה מקרב את בניו יש בזה "סגולה" נפלאה לקירוב שלך עצמך על ידו. הדלקת נרות אחת בבית של יהודי אחר, הנחת תפילין עם מי שלא הניח ולימוד תורה עם מי שלולא הצעתך לא היה נגיש לך, אלו דברים שיתנו לך הארה גדולה מהקב"ה.

שהתקשורת תשתעמם, אנחנו נפעל!

כנגד כל ההתקפות של התקשורת המשוועמת על הדתיים, ומתוך כל הכאב שלנו על כך ששום דבר כאן לא זז, אנחנו מוכרחים לפעול! על כולנו להפנים שלא יתכן שיהודי דתי לא יהיה מחובר בלימוד תורה או קיום מצווה עם לפחות עשרה יהודים שחסר להם את זה. אם יקומו אנשי ארגון מוצלחים ויגייסו את המעוניינים בכך הם ימצאו המונים שרוצים לפעול וישמחו לקחת חלק במאמץ. ניתן יהיה להגיע להישגים ענקיים, בעזרת ה'.

למאמרים נוספים – מעיינותיך:
www.toratchabad.com

צוויג נשיא

היבטים הינוכיים בסיפורי יוסף

בעיון זה נתבונן בסיפורי יוסף מזווית אימהית-חינוכית, כיצד להתייחס לנער החריג (ואין הדברים באים לרדת לעומק אישיותו של יוסף).

בתחילת פרשת וישב התורה מציגה את יוסף: "והוא נער את בני בלהה" – מפרש רש"י "שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו". יוסף היה מתייפה ומתקשט שלא כמנהג שאר אחיו. נער שמודע להופעתו החיצונית. למרות זאת יוסף רואה את עצמו נעלה על אחיו והולך לספר לאביהם על מעשיהם השלייים.

בנוסף, התורה מספרת על יחס מועדף שנתן יעקב ליוסף – "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו".

תגובתם הטבעית של שאר האחים היא קנאה המובילה לשנאה – "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם... וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום".

העדפת אחד מהילדים על פני שאר אחיו הינה בעייתית ועלולה להביא לפגיעה קשה בשלום בית. ומכאן למד רב "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו – נתקנאו בו אחיו, ונתלגלג הדבר וירדו אבותינו למצרים". (שבת י ע"ב)

המהפך

על סמך נתונים אלו, אם היינו מנסים לנחש מי מכל בניו של יעקב יזכה בסופו של דבר לכינוי "צדיק" בעיני חז"ל, מן הסתם לא היינו מהמרים על יוסף. והנה, מכל שבטי י-ה דווקא יוסף זכה בתואר "צדיק". כיצד אותו בן זקונים מתייפן, מתנשא ומפונק הפך להיות צדיק? נראה שלמהפך כמה סיבות.

אחריות

יוסף נורק למציאות חדשה – "ויוסף הורד מצרימה...". מנער מפונק הופך יוסף לעבד הנושא באחריות כבדה – "ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו". כיצד הוא עומד בקושי?

כאשר נותנים לנער אחריות, הכוחות החיוביים שלו מתגלים. הנער מרגיש שסומכים עליו וזה נותן לו מוטיבציה להצליח.

על פי דרכו

"חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב,ו). במאמרו "המספד בירושלים" עומד הרא"ה קוק על תכונות האופי המרכזיות של יוסף "המשביר" – בעל יכולת ההנהגה כלכלית, כושר ארגון, ויצירת קשרים עם אומות העולם. לכן, כאשר ניתנת ליוסף הזדמנות להוכיח את ישוריו בתחומים אלו,

גם כאשר נראה שהילד אינו הולך בדיוק במסלול, חשוב מאוד לשמור איתו על קשר חם והדוק

מתגלים כוחותיו החיוביים.

הקשר עם ההורים

על הקשר המיוחד בין יוסף לאביו כבר עמדנו, אך ליוסף קשר מיוחד גם עם רחל אימו: כאשר ניגשת כל משפחת יעקב להשתחוות לעשיו בוחר יוסף ללכת לפני רחל כדי להגן עליה: "אמר אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה" (רש"י, בראשית לג,ז).

כיצד מתנהג יוסף בחיי היום יום במצרים? נער בודד בין גויים, המוקף בתרבות אלילית-מצרית? היינו מצפים אולי שיוסף שעסק בנערותו בעיסוקים חיצוניים יסחף בתרבות הכללית, אך לא. חז"ל למדונו שגם במצרים יוסף נשאר נאמן למורשתו ו"שם שמים שגור בפיו". החינוך הופנם ובשעת מבחן הוא יוצא אל הפועל, לאו דווקא על ידי הילד שממנו ציפינו לכך.

גם כאשר יוסף עומד בפני הניסיון הקשה בחייו, אותו ניסיון שבזכותו זכה לתואר "צדיק", עומדת לפניו דמות דיוקנו של אביו ומצילה אותו מחטא: "באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון..." (סוטה לו,ב).

לפי דרכו למדנו, שגם כאשר נראה שהילד או הנער אינו הולך בדיוק במסלול, חשוב מאוד לשמור איתו על קשר חם והדוק. קשר זה ייתן פירות בעתיד, אף אם בהווה נראה שאין הדבר משפיע כלל על התנהגותו.

מעשהיה

אהבת אחים

זמן רב תכנן איתמר את הטיול הגדול. התוכנית היתה לצאת מיד לאחר השירות הצבאי לטיול גדול ברחבי העולם, טיול שיימשך לפחות שלושה חודשים! הוא לא התחשב בכסף ולא בזמן. הוא ידע שטיול כזה עולה כסף רב – טיסות, אוכל, בתי מלון והארוחה ועוד. לשם כך עבד בכל זמן פנוי, וחסך במשך תקופה ארוכה כסף, כדי שיספיק לו לכל הטיול. כשצבר סכום מספיק (וגם ביקש מהבנק הלוואה כדי להגדיל את הסכום), ארז את חפציו ויצא לכיוון הודו, כשהוא נרגש ומלא ציפייה.

איתמר לא היה הישראלי היחיד בהודו. מסתבר שעוד ועוד ישראלים חשבו שארץ זו היא מקום יפה לטייל בו. קבוצה אחרת של מטיילים ישראלים, טיילה אף היא בהודו. קבוצה זו כללה כעשרה בחורים, כולם בשנות העשרים לחייהם, וביניהם גם ניר. החבורה הזו היתה כבר לאחר כמה חודשים של הסתובבות בעולם, וכעת היו קרובים מאוד לסוף מסעם. הם שבעו ממראות של אתרים, נופים ואנשים, והחליטו לצאת לקראת סיום למסע רגלי בן כמה ימים בג'ונגל ההודי האימתני.

לאחר טיפוס על הר וירידה מעברו השני, נגלה לעיניהם של ניר וחבריו פס כסוף של נחל המתחתר בין עצים. מה יכול להיות יותר טוב כעת מטבילה במים צוננים? מבט מהיר גילה כי הנחל נקי, וכי תננים לא שורצים בו. ניר טיפס על ענף עץ ומשם זינק אל המים הצלולים.

"אההההה!!!" הצרחה שפלט הקפיאה את דמם של חבריו. לא היה ברור מה פגע בניר, אך הוא התפתל כולו, ואלמלי חבריו, ששחו לעזרתו, ספק אם היה מצליח להיחלץ מן המים. רק לאחר שמשו אותו איכשהו מן המים, הצליחו להביין מה בעצם קרה. ניר זינק מגובה אל המים, ולא הבחין בסלע חד שהיה מתחת לפני המים. זה פגע ברגלו בעוצמה, וכפי הנראה ריסק את העצם לגמרי.

מה יעשו כעת? היה ברור שאם ניר לא יטופל באופן מידי הרגל תלך לאבדון, וגם חייו בסכנה. מצד שני, בית החולים הקרוב ביותר היה במרחק של כשלושה ימי הליכה. כבישים אין באמצע הג'ונגל, וגם אם יצליחו להזעיק עזרה בטלפונים הסלולאריים איך תוכלו זה להגיע אליהם? הפתרון היחיד שנראה סביר היה להזעיק מסוק שיפנה את הפצוע לבית החולים. הבעיה היא שמחירו של מסוק כזה הוא עצום, ומאיפה ישיגו סכום כזה? ניר עצמו עשה חישוב מהיר, ומצא שלא נותר אלא סכום קטן, שבקושי יספיק לו כדי לחזור הביתה. שאר בני החבורה ערכו ביניהם מגבית, וביחד הצליחו לאסוף סכום שיספיק אולי לעשירית מן הדרוש. מה יעשו?

לפתע הופיעה מעבר להר קבוצה חדשה של מטיילים, וביניהם גם איתמר מידוענו. הוא קלט

את המצב, והתעניין במה אפשר לעזור. איתמר, כאמור, היה רק בתחילת הטיול שלו, ובארנקו היה כסף רב, כולל סכום הלוואה שאותו נטל מן הבנק לצורך הטיול. ואולם הוא לא חשב פעמיים. תיכף ומייד התעורר בו ליבו היהודי, והוא החליט לתרום למבצע את... כל הסכום הדרוש.

לא הועילו מחאותיו של ניר. המסוק הוזמן. התשלום שולם, וניר הוטס לבית החולים. שם טופלה הרגל וחזרה לכושר מלא.

ואיתמר? כשחזר מן הטיול בג'ונגל אל מלונו ערך חשבון, והבין כי כספו נגמר ועליו לסיים אפוא את הטיול בתוך כשלושה-ארבעה ימים בלבד. הטיול המיוחל, התוכניות המפורטות, החוויות המצופות... הכול נגזז למען שלומו של אותו בחור יהודי, שאותו הוא אפילו אינו מכיר!

אך ליבו היה שמח.

ומה רבה היתה הפתעתו כשהוריו בישרו לו בשיחה טלפונית, שאלמוני הפקיד בחשבונו סכום השווה לכמה אלפי דולרים, והוא יוכל אפוא להמשיך בטיול כמתוכנן!

עד היום נותרה תעלומת הכסף המופקד לחשבון בלתי פתורה, אך את התחושה הטובה של הנתינה, של אהבת אח לאחיו, גם אם אינו מכירו כלל – את זאת נושא איתמר בליבו לנצח.

(מפי הרב טוביה ליצמן)

לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat1@smile.net.il

משו"ת בארץ

שניים מקרא ואחד תרגום

שאלה: האם קריאת "שניים מקרא ואחד תרגום" הינה חיוב, ואם כן כיצד יש לקיים את ההלכה?

מקור הדין

בגמרא במסכת ברכות (ח,א) מובאים דבריו של רב הונא בר יהודה בשם אמי: "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו: "עטרות ודיבן", שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו".

שיטת הראב"ן - חיוב רק למי שאינו בבית הכנסת

מלשון המימרה "לעולם ישלים" נראה שמדובר בחובה, וכך הבינו כל הראשונים. אלא שנחלקו הראשונים על מי חלה החובה. הראב"ן (חלק התשובות, פח) צימצם

את החיוב רק למי שאינו יכול להגיע לבית הכנסת ולכן: "צריך לכוין השעה שקורין הציבור בפרשה בבהכ"נ ויקרא גם הוא ביחיד שנים מקרא כנגד שנים הקורין בבית הכנסת ואחד תרגום כנגד המתרגם בבית הכנסת". כלומר החיוב הוא על מי שלא נמצא בציבור בפועל ולכן הוא צריך להשלים את כל המשתתפים בקריאה - את העולה, את הקורא ואת המתרגם. בהמשך דבריו הוא מביא את דעת רבותיו שהבינו כי "שניים מקרא" מתייחס למנהג שהיה מקובל בזמנו: נוסף על הקריאה בציבור, כל אחד היה קורא לעצמו את הפרשה פעם נוספת בשבת בבוקר קודם התפילה. הראב"ן מדייק ודוחה את דבריהם אלא שאת עצם המנהג הוא מותיר על כנו.

שיטת הרמב"ם - חיוב עצמאי ונפרד

בניגוד לזה הרמב"ם כתב בהלכות תפילה (יג,כה): "אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבע ושבע סדר של אותה שבת שנים מקרא ואחד תרגום. ופסוק שאין בו תרגום קוראהו שלש פעמים עד שישלים פרשיותיו עם הצבור". ומרן בשו"ע (או"ח רפה) העתיק את לשון הרמב"ם להלכה.

כלומר, לשיטת הרמב"ם והשו"ע הקריאה היא חובה נוספת על חובת שמיעת קריאת התורה בציבור, ולא תחליף למי שלא שמע. ההבדלה שעושה הרמב"ם בין הקריאה בציבור לקריאת "שניים מקרא ואחד תרגום" מתאימה לשיטתו בקריאה בציבור שאותה הוא מגדיר כ"שמיעת התורה" (תפילה יב,א). את החובה בנוסף לשמיעת כל התורה (כלומר קריאת שמורת) הגדיר הרמב"ם כחובת "קריאה לעצמו". לאור זה שיטת הרמב"ם שישנה חובה כללית לשמוע את כל התורה כולה וישנה חובה נוספת שאדם יקרא לעצמו.

כמה פעמים יש לקרוא

הרמב"ם שצוטט לעיל עולה כי החובה היא לקרוא שלוש פעמים - כשאתח הקריאות מוחלפת בתרגום. וכך הבינו רב האי גאון

אוצר הגאונים חלק התשובות ותוספות בשם רש"י (ד"ה אפילו).

ערוך-השולחן ביאר

שהקריאה לעצמו שלוש פעמים יונקת מן הגמרא בסוטה (לוב,ג) שם מובא כי התורה שבעל-פה נשנתה שלוש פעמים. עוד נוסף, כי שלוש פעמים הינו מספר שמבטא קביעות כמו חזקת שלוש שנים.

אולם הרא"ש (סימן ח) מביא דעה שמילים שאין להן תרגום אין חובה לקרוא בשלישית. אבל

למסקנה הוא אומר שנהגו כרש"י. גם על פי השיטות שאפשר להמיר את התרגום בפירוש רש"י יוצא שאין הכרח לחזור שלוש פעמים על כל מילה שכן וודאי שלא

כל מילה ומילה מתפרשת בדבריו. אלא שהמשנה ברורה סובר שמי שלומד רש"י במקום תרגום צריך לקרוא בשלישית פסוקים שאין עליהם פירוש רש"י.

איזה תרגום לקרוא

בביאור ה"תרגום" נחלקו הראשונים:

שיטת **רב עמרם גאון** בסידור (שחרית של שבת ח"ב,לא): שיש לקרוא דווקא תרגום אונקלוס לפי שניתן בסיני. לעומת זאת, **הר"י מלוניל, ריבב"ן ושיטה המובאת בתוספות** פסקו שיוציאים ידי חובה בתרגום לכל לשון שמבינים. אלא שבתוספות חלקו וקבעו שדוקא תרגום אונקלוס שמוסיף על הפשט העברי וכן הכריע בטור.

הסמ"ג (יט) דן לפני רבותיו והסכימו עמו שפירוש עדיף מתרגום, וכך הכריע הרא"ש והטור והשו"ע; אלא שחתם את דבריו: "וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י".

קריאת שמו"ת במקביל לקריאת התורה

לפי פשט הרמב"ם אין לקרוא שמו"ת בזמן קריאת התורה של הציבור. שהרי ביארנו לעיל כי לשיטתו השמיעה הינה חיוב נפרד. בניגוד לזה מביא הבית יוסף (רפה,ה) מסורת מרבי יהודה החסיד שהיה קורא שמו"ת בזמן קריאת התורה, כך מכריע בשו"ע (שם ובסימן קמו). אלא שהדברים תמוהים מאוד מפני שבתחילת הסיון הכריע רמב"ם שראו בשמיעה גדר נפרד. אכן בשבלי-הלקט (לט) בשם רבו מחייב שמיעה ואוסר לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום. גם המגן-אברהם (קמ"ה) הביא בשם השל"ה להחמיר כן וכן בשם הגר"א במעשה-רב, שצריך לשמוע כל תבה ותבה והובאו דבריהם במשנ"ב (רפה,יד) אולם הוא פסק כמג"א בשם מטה-משה שכתב שאין להחמיר בזה. ברם לענ"ד בעקבות הרמב"ם שחילק בין הקריאה והשמיעה יש להחמיר כדברי הגר"א שלא לקרוא בזמן קריאת התורה אפילו בלחש.

הרב רא"ם הכהן:

Reem.hacohen@gmail.com

מייסודה של **הסתדרות הפועל המזרחי בא"י**. יוצא לאור ע"י **מכון "צומת"**.

"שבת בשבתו" באינטרנט: zomet.org.il, למנוי באנגלית בדוא"ל נא לפנות ל: dan@zomet.org

עריכה: **מכון "צומת"** אילון שבות, גוש עציון 90433, טל' 02-9931442, פקס' 02-9931889

www.zomet.org.il הוצאת העלון ניתמכת ע"י משרד החינוך והתרבות zomet@netvision.net.il

הפצה ולמודעות מסחריות: גל אורן BSD

הבונים 11 רמת גן 51462, טל' 03-6133555, פקס' 03-6133699, דוא"ל dotan@go-bsd.co.il, הפצה: מקור ראשון 052-6070999 יוסי

עלי ספר

החיפוש אחר עשרת השבטים האבודים

בפרשת השבוע אנחנו עדים לפגישה המחודשת של יוסף ואחיו והתאחדות משפחת בית יעקב מחדש.

שנים עשר שבטי ישראל נכנסו כעם אחד לארץ ישראל, ברם עוון המחלוקת גרם, ובימי הבית הראשון נפרדו לשתי ממלכות: מלכות ישראל ומלכות יהודה. מלכות ישראל שכללה את עשרת השבטים הוגלתה מארץ ישראל על ידי סנחריב מלך אשור ומני אז אבדו עקבותיהם.

עם תחילתה של שיבת ציון, עלייתן של תלמידי הגר"א לארץ ישראל והתעוררות כיסופי הגאולה, בא הרצון לפעול למען החשת הקץ על ידי אתערותא דלתתא. בהתאם לזאת ניכרת פעילות מחודשת לצאת לחפש את עשרת השבטים האבודים. הרב שמעון צבי הורוויץ, ראש ישיבת המקובלים הירושלמית "שער השמים" היה דמות מרכזית בכל הפעילות בעד שליחת שליחים לחיפוש ומציאת עשרת השבטים. הוא ראה בשליחות זו פעולה משלימה

לייסוד ישיבת "שער השמים" והפצת לימוד הקבלה בחוגי תלמידי החכמים, כשתי זרועות המקרבות את הגאולה. כך כתב בהקדמה לספרו קול מבשר:

והנה שני סיבות מעכבות את גאותנו ופדות נפשנו, כידוע וכמובא אלפי פעמים בזהר הקדוש, כי בעובדא ובמילולא תליא מילתא. היינו לימוד ומעשה, באומר ובפועל; באומר – היינו לימוד חכמת הקבלה, פנימיות ונשמת תורתנו הקדושה... ובפועל – היינו לקיים מדרשי חז"ל שעתידין גלות יהודה ובנימין לשלוח שלוחים לעשרת השבטים ולהביאם.

הרב הורוויץ כתב ופרסם כרוזים, חוברות וספרים על החשיבות והנחיצות בחיפוש עשרת השבטים ואף נרתם בפועל למסע לתור אחרי עקבות השבטים האבודים. כך מתאר הוא את מהלך העניינים שהביאו לצאת למסע הארוך:

בשנת תרנ"ט שנת 'בונה ירושלים' התחילו אתערותא דלתתא ונתעוררו הבד"צ ועוד רבני ירושלים וכתבו מכתבי בקשה והתעוררות לאחינו שבגולה, וכמה אנשים נתרצו לנסוע, אבל סוף סוף חזרו ומאנו לקבל עליהם משא וטורח הדרך הארוכה הזאת, ובשנת תר"ס שמו פניהם עלי ונערתתי לבקשתם... (הקדמה לספרו קול מבשר)

ואכן בשנת תר"ס (1900) נסע הרב הורוויץ בליווי של יהודי תימני למזרח הרחוק, לפי תכנית מסודרת. הם התחילו את

מסעם מהעיר עדן ומשם הגיעו לכלכותא, בירת הודו. אחר כך המשיכו בדרכם לבורמה, לסינגפור ולהונג קונג. משם הגיעו לשנחאי.

תכניתם היתה להגיע לעיר קאי-פנג-פו, מהערים העתיקות ביותר בסין, אך מחמת סכנת דרכים הוכרחו לחזור. לאחר חודשים ספורים של שיטוטים בקהילות יהודיות מרכזיות ושיחות עם אנשים מזדמנים שנקרו בדרכם שבו השניים ממסעם בלא כל ידיעה על השבטים האבודים ועל מקום הימצאם. על אף האכזבה מתוצאות מסעו לא התעממו כיסופיו להשלים את השתחיל וכל ימיו ניסה לקבץ כספים לנסיעה נוספת. לשם כך אף פרסם בשנת תרפ"ג את ספרו "קול מבשר", הכולל בצד מידע היסטורי ממקורות שונים גם רשמים מנסיעתו הראשונה למזרח.

אנקדוטה אחת מזכרונותיו:

אנכי בדרך נסעתי במדינת הודו וחינה (סין), הייתי קרוב להרים ההם, שהם הרי אפגהניסטאן (אפגניסטן) למעלה מעיר קבול, וראיתי מאנשי ההרים שהם רמי הקומה ומגודלי זקן ומלובשים בגדים שחורים וארוכים, ומשונים המה מכל אנשי הודו, וחשבתי שבודאי יהודים המה, ורצתי לפניהם ליתן שלום ולדבר עמהם, ולשווא היה כי לא הבינו לשוני וגם אני לא הבנתי לשונם, ואחרי חקירה ודרישה ראיתי כי יש מהם יושבים בעיר הגדולה כלכוסטע (כלכותא), והם מושלימים (מוסלמים) המאמינים בעלי וכו', אבל היהודים הנסתרים הם רחוקים מאד אחורי ההרים הנזכרים...

לפועלו של הרב שמעון צבי הורוויץ בחיפוש אחר עשרת השבטים ייחד ד"ר יונתן מאיר פרק מיוחד בספרו "רחובות הנהר" (ירושלים תשע"א), המוקדש לתיאור ישיבות המקובלים הירושלמית בין השנים תרנ"ו-תש"ח.

כל הנסיונות לאתר את עשרת השבטים האבודים לא צלחו, ואנחנו נשארנו עם התפילה הנאמרת מידי יום: "צור ישראל, קומה בעזרת ישראל, ופדה כנאומך יהודה וישראל".

לקבלת חומר תורני מאוצרות ספריית הרמב"ם:
elboim_a@mail.tel-aviv.gov.il

הצומות הקלים

"צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לשטון ולשמחה ולמועדים טובים" (זכריה, ח, י"ט)

צום העשירי (טבת – החודש העשירי) הוא אחד מתעניות הציבור, שדינם קל יותר ביחס לתשעה באב. עשרה בטבת קל גם מבחינה מעשית, בשל היום הקצר וחלותו באמצע החורף. ע"פ דברי רב פפא (ראש השנה, יח, ב) בימינו אין הצומות הללו חובה אלא רשות (מלבד תשעה באב), שכן אין ב"ה מצב שמד וגם אין יד הגויים תקיפה ושלטת על ישראל. כלל ישראל קיבלו עליהם צומות אלה עד גאולתנו השלמה, ולכן נפסק בשו"ע (או"ח, תקנ"א): "הכל חייבים להתענות ארבע צומות הללו ואסור לפרוץ גדר".

חולים: לאור דברינו הנ"ל, כל חולה פטור מלצום, גם אם אין

כל סכנה בתעניתו. עצם היותו חולה, מפקיעה ממנו את גזירת הצום ואין הוא בכלל פורץ גדר. ב"חיי אדם" כתב, שאסור לחולה להחמיר על עצמו. זקנים או הסובלים מחולשה יתרה, או מי שהצום מחלישו עד מאד – ישאלו שאלת חכם. הגרש"א סבר, שאחות או רופא המתקשים לעבוד בצומות הקלים, רשאים לשתות ולאכול.

מעוברות ומניקות: עקרונית פטורות מהצום, ואם "מצטערות הרבה" אינן רשאיות לצום. בזמננו "נחלשו הטבעים" ופוסקי זמננו מסכימים שכל אישה בהריון, או בהנקה, היא בבחינת מצטערת ופטורה מן הצום, אך עליה להסתפק במאכלים פשוטים ובסיסיים ולא להתענג מעבר לנדרש כדי להיות שותפים בצרת הציבור. בירושלים היה מקובל, שאישה בדרך כלל אינה צמה בצומות הקלים.

בגובה העיניים

שאלת השואה

יותר
רלוונטית היא
'שאלת האדם' -

איפה היה 'האדם' בשואה?!

בשואה. צעד חיוני ראשון הוא לחדד ולהבהיר מה בעצם השאלה, מה בדיוק הנקודה שמטרידה אותנו. הרי אם לא היה מדובר בשישה מיליון אלא בשלושה, השאלה עדיין היתה קיימת במלוא חריפותה. כך גם אם זה היה מיליון אחד של גברים, נשים ותינוקות שהומתו על לא עוול בכפם. ומה לגבי חצי מיליון? ומאה אלף? וחמש מאות? ומה לגבי תינוק אחד קטן השוכב במחלקה האונקולוגית כשהוא מחובר לצינוריות וכל גופו דקור וכואב? האם שם לא היתה מזדקרת השאלה הנוקבת? אם כן, בעצם מה שמטריד אותנו היא שאיננו מבינים כיצד הקב"ה מנהל את עולמו. מדוע הוא עושה דברים שנראים לנו לא הגיוניים ולא צודקים. אך האמת היא שלא רק את הדברים הרעים אנחנו לא מבינים. גם את הדברים הטובים.

המחשה קטנה: שני האירועים הבאים התרחשו אי-אז בהיסטוריה. הראשון הוא השמדה אכזרית של מיליוני בניו של עם בעודו עומד נדהם וחסר אונים. השני הוא שאותו עם שהיה מפורז בכל קצווי תבל מצליח לחזור למולדתו העתיקה ולכונן בה מדינה מדימה וחזקה ולנצח מיליוני אויבים העדיפים עליו במספר ובנשק. לו היינו שואלים היסטוריון אובייקטיבי ונטול פניות: **כמה זמן חלף בין שני האירועים?** הוא ידבר על **כמה מאות שנים** לכל הפחות! ומה אם נאמר לו שמדובר בעם היהודי ועברו בסך הכול **שלוש שנים** מהשואה האיומה ועד הקמת המדינה?! זה פשוט בלתי נתפס, מנוגד לכל חוקי ההיסטוריה ומעיד על דבר אחד: **אין לנו שום הבנה בדרך בה מתנהל העם הזה.** ברע כמו גם בטוב. אלוקים מוביל אותו לצלוח את ההיסטוריה בדרך חתחתים שמעבר להבנה האנושית. אנחנו דומים לאדם המציץ חטופות דרך חור המנעול ומנסה לתפוס את הסיטואציה המורכבת המתרחשת בחדר. זה ילדותי. מגוחך. בלתי אפשרי.

תפקידנו אינו לשאול למה יש רע בעולם אלא להילחם בו. לא לגרום יותר ממנו בעצמנו, ובוודאי שלא לחלל את זכרם של קדושי השואה על ידי חיפוש צידוקים לאלוקים בכך שנאשים את אותם טהורים בחטא כזה או אחר שבגללו התגלגל עליהם האסון הזה.

עשרה בטבת שיחול השבוע נקבע במדינת ישראל כ"יום הקדיש הכללי" לזכר חללי השואה שיום מותם אינו ידוע. השואה האיומה היתה אירוע מטלטל וחרגי גם בתוך ההיסטוריה רווית הדם של העם היהודי, ובחייה של מדינת ישראל הצעירה היא נחשבת לאתוס מכונן. כאנשים דתיים ומאמינים ההתמודדות איתה קשה במיוחד. הרוע המזעזע והבלתי נתפס שהתגלה בעולמו של הקב"ה, כמו גם השאלה המדהדת כיצד מי שהוא טוב ורחום איפשר לדבר נורא כזה להתרחש, מטילות צל כבד על כל יהודי המשתדל לחיות באמונתו.

ולמרות כל זה, ומבלי להתחמק מהתמודדות ישירה עם השאלה, אני רוצה להעז ולטעון **ששאלת האלוקים בשואה היא השאלה המשנית.** היא מסיטה את העיסוק מן השאלה החשובה והרוולנטית יותר והיא **'שאלת האדם' - איפה היה 'האדם' בשואה?!** כיצד ייתכן שבלב ליבה של היבשת התרבותית ביותר בעולם התרחש הפשע הנורא בתולדות האנושות? היכן היו כל מדינות אירופה ה'נאורות' בעת שאזרחיהן היהודים נלקחו להשמדה? היכן היו מדינות ארה"ב ובריטניה ששיגרו אלפי גיחות הפצצה לעבר מטרות גרמניות אך נמנעו מלהפציץ אפילו פעם אחת את מסילות הברזל שהובילו רכבות עמוסות ביהודים למחנות המוות? מה פשר השתיקה הרועמת של 'דת האהבה והחסד' ונציגה בוותיקן שלא נקפו אצבע כדי להציל רבבות נשים וילדים שנלקחו אל סופם המר בתאי הגזים?

האם הנטייה האנושית לבחוש ולהתחפר בעומקי שאלת הצדק האלוקי בשואה אינה מחפה על החשש מהתמודדות עם השאלה הנוקבת יותר - איפה היה האדם בשואה?!

מהשמים או מן הארץ

התופעה של גלגול העיניים והטחת חיצו הביקורת אל-על מתרחשת לא פעם גם במישור הפרטי. עם יותר מידי צרות ואסונות בחיים אדם מתמודד בדרך של 'העבר אל', ומפנה את ההאשמה ליושב במרומים - 'למה, א-לוהים?! למה עשית לי את זה?!', בעוד שייתכן שאחד מגדולי מחזיקי מניות האשמה הוא האדם עצמו. רוב הסבל, הייסורים והמוות שמשותללים בעולם, אינם תוצאה של רעידות אדמה הרסניות, גלי צונאמי סוחפים או התנגשות מטאוריטים מהחלל בכדור הארץ. הם תוצאה של אכזריותו של האדם שמנצל, בוזז, אונס, משפיל והורג את זולתו. ההפנמה של התובנה הזו היא קשה ומפחידה, אך גם טמונה בה בשורה עצומה. הכוח להשחית ולהרוס כמו גם הכוח לתקן ולבנות נמצאים בידינו, בני האדם. מה נבחר לעשות עם הכוח שלנו?

העם הבלתי מוכן

ובכל זאת לא נתחמק גם משאלת האלוקים

לתגובות והארות:
yonilavi10@gmail.com

קצר ולשולחן

לע"נ אבי מורי, הרב אורי דסברג הכ"מ

היבשות (לז) ולפני מלחמת גוג ומגוג (לח). נראה שזהו תהליך שמתקן באופן כיאסטי את פורעניות ספר מלכים: את חורבן

מלכות יהודה, מתקן חזון העצמות היבשות. את פירוד הממלכה וחטאי ירבעם שקדמו לכך מתקנת הפטרתנו. את מלכות שלמה שהושפעה מהעמים, מתקנת מלחמת גוג ומגוג, שבה הופכים ממושפעים למשפיעים.

גם בפרשותינו אפשר להבחין בתהליכים דומים: במרכז, ירידתו ועלייתו של יהודה. לפני ואחרי כן, פירוד ואיחוד האחים. לפני ואחרי כן, בית יעקב הופך ממושפע למשפיע (אך על כך צריך עוד להרחיב, ואכמ"ל).

בדרכו של הרב

כאשר האחים חוזרים ממצרים ומספרים ליעקב על מצבו של יוסף, הוא מגיב "רב עוד יוסף בני חי". מה מקומה של המילה "רב" במשפט זה?

על כך עונה בעל הטורים (בפירושו הארוך) תשובה מקורית: כמו שיש בים רב-חובל, יש ביבשה רב-עגלות, והעגלון מכונה "רב". אחרי שיעקב מגלה שבניו רימו אותו "לא רצה להאמין להם, ושאל לבעלי העגלות אם הוא עדיין חי".

תהליכים כיאסטיים

הפטרתנו (יחזקאל, לז), איחוד יהודה וישראל, נמצאת בין שתי נבואות מפורסמות של יחזקאל: אחרי חזון העצמות

שיח ושיג תגובות קוראים

הרב גורדין במאמרו בעניין שירת נשים הציג את החיילים שיצאו מההופעה כאומרים: "אם אתם רוצים שנמשיך לשרת בצבא אתם חייבים לכבד אותנו. הציבור החילוני הוא זה שצריך להתכופף". ולא היא! החיילים יצאו בשקט! דווקא משום **שלא הייתה להם כל תביעה** כלפי הצבא. הם רק בקשו להמשיך לקיים את אמונתם. אז מה באמת הצעקה הגדולה של עיתון הארץ ושות' סוף סוף הצלחנו למצוא סיבה להציג את הדתיים גם כחשוכים, גם כשוביניסטים וגם כשתלטינים. אז מה אם בכלל לא מדובר פה בהדרת נשים אלא בהדרת גברים מהופעת נשים? "אם נצעק חזק עוד יאמינו לנו..." כך הם עשו וגם הצליחו. חבל!

מרים אריאל, כפר הרא"ה

להסברו המאלף ל"נר ה' נשמת אדם...", שמטרת החינוך לחשוף את הטוב האלוהי המושרש בנשמת האדם, מצאתי תימוכין בפירושו האמיתי של הלשונאי הרב ד"ר משה זיידל (חקרי לשון): "נר ה' נשמת אדם" - נר=ניר, בינוני פועל, כמקבילה בהמשך הפסוק במשלי - "חופש כל חדרי בטן", היינו, הקב"ה חורש בודק ומחפש את פנימיותו של האדם - את נשמתו.

אריק קרמר

נקודת מבט

מאזני יהודה ושומרון - פיצוי במקום פינוי

בשנים האחרונות התרבו עתירות לבג"צ שהוגשו ע"י ארגוני שמאל הנאבקים בהתיישבות היהודית ביהודה ושומרון. ארגונים אלו פנו לדרך זו לאחר שאיבדו תקווה להשפיע על מדיניות המדינה בעניין ההתיישבות ביהודה ושומרון בדרך דמוקרטית, דרך הקלפי והבחירות לכנסת. עניין של העתירות הוא להרוס בתים, יישובים ושכונות בטענה שהוקמו על קרקעות פרטיות. מאחר ויש הסכמה לאומית רחבה, כך אני מקווה, שתפארת ההתיישבות ביהודה ושומרון לא תהיה על גזל, קיוו ארגוני השמאל כי באמצעות טענת הבעלות הפרטית ישיגו את מבוקשם בבג"צ שיניב פסקי דין להריסת בתים, יישובים ושכונות.

בעלים ללא הוכחה בהמרצת ארגוני שמאל

דא עקא, טענת הבעלות הפרטית לא הועלתה במישור על ידי פלסטינים, אלא ע"י ארגוני שמאל שהשקיעו משאבים רבים לאתר פלסטינים המוכנים לטעון בעלות כזו. ברוב מוחלט של המקרים טענת הבעלות לא התבררה בבית משפט מוסמך (שלום או מחוזי) שבו מציגים ראיות (מסמכים, אסמכתאות ועדים) ובו הצד שכנגד יכול להפריך טענות וראיות אלה. כל הכרעות הבג"צ נפסקו רק בהליכים שאי אפשר להציג בהם ראיות. בג"צ הסתמך רק על הודעת הפרקליטות בדבר הבעלות הפרטית על הקרקע מבלי שזו הוכחה בערכאה כלשהי. יתירה מזו, במרבית המקרים טענת הבעלות, שהוצגה ע"י ארגוני השמאל בשם פלסטינים עלומים, הועלתה לאחר שנים רבות אשר היישוב או השכונה קיימים.

הן הפרקליטות והן בג"צ סברו, בכל העתירות, כי התרופה והסעד הבלעדיים הם הריסת המבנים, היישובים והשכונות. בדרך כלל מדובר ביישובים בהם יש עשרות יחידות דיור שעלו לקרקע בתום לב, לפני שנים רבות. משפחות עם ילדיהן מתגוררות בהם, והם הגיעו בתום לב ללא כל סימן להיותה קרקע פרטית. בכל המקרים מדובר בקרקע בתולה, סלעית, שאינה סמוכה ליישוב פלסטיני כלשהוא. יישובים אלה זכו להכרה ולסיוע של המדינה כמו סלילת כביש, התקנת קוי חשמל ומים ומתן שירותים ממלכתיים ביישוב, כמו מעון וגן ילדים, כמקובל בכל יישוב בארץ.

עתירות ארגוני השמאל לא נבעו מחרדה לזכות הקניין של הבעלים הפלסטינים אלא מנימוקים פוליטיים ואידיאולוגיים, השוללים את ההתיישבות ביהודה ושומרון. מגמת פניהם לא לגונן על נגזל אלא רצון להרוס ולעקור את ההתיישבות היהודית באזור זה. הנימוק המשפטי הוא תפאורה בלבד לשאיפתם להרוס ההתיישבות.

הצעת חוק מאוזנת

הצטברות נתאים אלו ונוספים גמלו בלבי עמדה שאין זה מוסרי להרוס מבנים ובהם משפחות על ילדיהן. ניתן למצוא תרופה

במרבת

המקרים הנושא

הוא מדיניות הממשלה ולא שאלת

זכויות קנין ובעלות

משפטית מקובלת אחרת מבלי לפגוע בזכויות קניין מוכחות של פלסטינים. גיבשתי הצעת חוק למניעת הרוס בתים ביהודה ושומרון אם במשך ארבע שנים מאז הקמת היישוב לא פנה אף תובע הטוען לבעלות על הקרקע לבית משפט מוסמך, ולא הוכיח את בעלותו בראיות כמקובל. הריסת המבנים מנוגדת למוסר ולצדק הטבעי אם הטוענים לבעלות לא הציגו בדל ראיה ואם השתהו בתביעתם שנים רבות. הצעת החוק שגובשה מתייחסת ליישוב המונה לא פחות מעשרים משפחות, מפני שכלפי יישוב בגודל כזה אי אפשר לטעון שלא ידעו על קיומו.

אם התובע, שהגיש את תביעתו לאחר ארבע שנים מהקמת היישוב, יוכיח את בעלותו בבית משפט, יוכל בית המשפט לקבוע פיצויים מלאים, בכסף או בקרקע חלופית. על פי השקפתי, במקרים כאלה יש לאזן בין האינטרס של הבעלים לבין האינטרס הציבורי והמוסרי של הימנעות מהרוס יישובים שקמו בתום לב. לאחר הפיצוי הנאות יהיה עתיד יישובים אלה כעתיד כל היישובים ביהודה ושומרון.

במקרה של היישוב מגרון, הפלסטיני הטוען לבעלות פרטית הגיש לבית משפט תביעה לפיצויים נגד המדינה. משדרשה הפרקליטות ראיות לבעלותו משך את תביעתו! הנה לנו המחשת ההבדל בין 'תיק' שבו צריך להוכיח בעלות, לבין הודעת פרקליטות לבג"צ על בעלות פרטית ללא הוכחה משפטית.

מתן פיצוי כספי, או קרקע חלופית, כתחליף להריסה הופעל במקרים אחרים. למשל, חברת 'רמתיים צופים', בעלת משפחת פורוש בירושלים, קיבלה קרקע חלופית בהר שמואל לאחר שהמדינה בנתה בטעות ובתום לב על קרקעות החברה בנבי-סמואל. חלק מהיישוב בית-חורון נבנה בטעות על קרקע פרטית, וכשהתגלה הדבר אישר בית המשפט שבעל הקרקע יקבל פיצוי כספי מוגדל והבתים לא ייהרסו. תקצר היריעה מלהביא עוד דוגמאות נוספות רבות.

הצעת החוק נתמכת עקרונית גם בחוות דעת משפטית של עורכי הדין ד"ר יעקב וינרוט וד"ר הראל ארנון. תמיכת הממשלה בהצעת חוק זו היא שאלה פוליטית ולא משפטית. עניינה הוא מדיניות ההתיישבות ביהודה ושומרון ולא שאלת זכויות קניין. מותר איפוא לצפות ממשלה לאומית שתשתמש בהצעת חוק זו למימוש מדיניותה המוצרת שבזכותה ולמענה נבחרה.

מבצע מטורף לתלמידי ישיבות תקליטור תחומין

רק 148*
~~380~~

*ל-100 המזמינים הראשונים

תחומין ושאר ספרי מכון צומת במבצע היסול מלא

1 שפ"ר שני 2- (החל מביניהם)

להזמנות: 02-993-2111 פרטים באתר צומת: www.zomet.org.il